

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

תשמיש המיטה בבית שיש בו ספר תורה או תפילין

(כ"ה ב') **תניא:** בית שיש בו ספר תורה או תפילין, אסור לשמש בו את המיטה, עד שיוציאם או שיניחם כלי בתוך כלי¹.

אמר אביי: לא שנו אלא בכלי שאינו כליין. אבל בכלי שהוא כליין, אפילו עשרה מאני (וכולן כליין) כחד מאנא דמי.

אמר רבא: גלימא אקמטרא (על ארגז ספרים), ככלי בתוך כלי דמי.

(כ"ו א') אמר רבי יהושע בן לוי: ספר תורה צריך לעשות לו מחיצה עשרה (ואם לאו, לא ישמש מיטתו).

מר זוטרא איקלע לבי רב אשי, חזייה לדוכתיה דמר בר רב אשי דמנח ביה ספר תורה ועביד ליה מחיצה עשרה. אמר ליה: כמאן? כרבי יהושע בן לוי? אימר דאמר רבי יהושע בן לוי, דלית ליה ביתא אחרינא, מר הא אית ליה ביתא אחרינא! אמר ליה: לאו אדעתאי.

שיטות הראשונים

גלימא על ארגז ספרים, ככלי בתוך כלי דמי: רש"י פירש שהתפילין בארגז, והגלימא עליו. וכן ביארו רשב"א וריטב"א, והוסיפו, אע"פ שאינה כרוכה עליהם מלמטה, אלא שנתונה עליהם מלמעלה בלבד. ורי"ד פירש, שהצניע תפיליו בתוך הגלימא, ושם אותם בתוך ארגז. וכן פירשו ראבי"ה ורא"ה. והשו"ע² פירש כרש"י.

1. שלא כמו בכניסה לבית כסא עם תפילין, לעיל, שמבואר שמספיק כלי אחד שאינו כליין.

2. או"ח רמ"ו. ופסק המשנ"ב (ס"ק לב) כרשב"א וריטב"א. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק לג), ואם הארגז גדול שמחזיק ארבעים סאה והוא אמה על אמה ברום שלוש אמות, חולקת רשות לעצמה ואין צריך לפרוס עוד כיסוי על הארגז. ויש מחמירין בזה (וראה שעה"צ ס"ק טז, שמצדד להקל). אכן אם מחובר לכותל במסמרין, לכולי עלמא יש להקל. מקורות - רשב"א וריטב"א ורי"ד (כ"ו א', ד"ה אמר רבא). ראבי"ה (ברכות, סי' עח). רא"ה (כ"ה ב', על ר"ף יז ב. וגרס: גלימא בתוך אקומטרא, ככלי בתוך כלי דמי, עיי"ש).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ספר תורה צריך מחיצה עשרה: דעת רבנו יונה, רשב"א, רא"ש, וריטב"א, שבספר תורה לא מהני כלי בתוך כלי אלא רק מחיצה³. וברמב"ם מבואר שגם בספר תורה מהני כלי בתוך כלי⁴. והשו"ע⁵, במקום אחד סתם כרא"ש, ובמקום אחר סתם כרא"ש והוסיף דעת הרמב"ם.

מה נכלל בכלל ספר תורה: כתבו תוספות ודוקא ספר תורה וגם בחומשין יש להחמיר כמו בספר תורה. אבל בשאר ספרים, דיין בכיסוי בעלמא. והרא"ש כתב ודוקא ספר תורה. אבל שאר ספרי הקודש וחומשין, כיון שאינן עשויין בגלילה, סגי להו בכלי על כלי. וכן פסק השו"ע⁶.

כלי בתוך כלי: מריהטא דשמעתא משמע שאם שני הכלים לא הוו כליין, טפי עדיף. וכן נראה מדברי הפוסקים⁷. וכן פסק הרמ"א⁸.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילין, סימן מ)

ב. בֵּית שֵׁישׁ בּוֹ תְּפִלִּין אֲסוּר לְשִׁמֵשׁ בּוֹ מִטָּתוֹ, עַד שְׂיוּצִיאֵם או שְׂיִנְיָחֵם בְּכָלִי תוֹךְ כָּלִי, וְהוּא שְׂאִין הַשְּׂנִי מִיַּחַד לָהֶם, שְׁאֵם הוּא מִיַּחַד, אֶפְלוּ מֵאָה חֲשׂוּבִים כְּאֶחָד.

3. רצה לומר אפילו מונח בארגז ועל גבי הארגז יש עוד כיסוי, דלגבי תפלין ושאר ספרים מהני, בס"ת אסור עד שיהיה מחיצה מפסקת. וכשיש מחיצה אפילו אינו מונח בארגז כלל גם כן שרי. משנ"ב (סי' רמ"ו, ס"ק כד). וברייתא דתני בית שיש בו ס"ת או תפילין, אסור לשמש עד שיוציאם או שיניחם כלי בתוך כלי, לצדדין קתני.

4. ולפי זה, כלי בתוך כלי עדיף על מחיצה שמועילה רק בשעת הדחק. וכ"כ הרב קאפח.

5. או"ח רמ"ו. יו"ד רפב. וכתב המשנ"ב (רמ"ס"ק כה): ומה שפרוס וילון סביב המטה אינה בכלל מחיצה (ואפילו הוילון גבוה הרבה שאין הספר נראה על ידי זה והס"ת מונח בארגז ובכמה כיסויים על הארגז גם כן אסור) שהוילון נע ונד ע"י רוח. כתב המג"א אם יש נקבים וחלונות במחיצה כעין סריגה אסור עד שיהיו הספרים מכוסים מן העין שאין נראין. ובספר נהר שלום מפקפק על דבריו וכן בספר תוספת ירושלים. ובמקום הדחק יש לסמוך על זה. אכן לכתחלה טוב לכסות שלא יהיו הספרים נראין, ובפרט ספר תורה, בודאי יש להחמיר. מקורות - רמב"ם (הל' ס"ת יז). ריטב"א (כ"ה ב', ד"ה חזא). רא"ש (סי' נה).

6. או"ח רמ"ו. וביאר הב"י: אפשר שמה שהשווה התוספות חומשין לספר תורה, בחומשים העשויים בגלילה דוקא (וכדעת הרא"ש). וביאר המשנ"ב (ס"ק כג): רצה לומר שהן כתובין בקלף כמו ספר תורה אלא שיש בהן רק חומש התורה. והוא הדין שאר כתבי קודש כשהן עשויין בגלילה. מקורות - תוספות (ד"ה ספר תורה). רא"ש (סי' נה).

7. כ"כ הב"י. וכתב, אבל מדברי רבינו יונה נראה דכי הוו תרווייהו אינן כליין נמי, אפילו עשרה מאני כחד מנא דמו.

8. או"ח מ"ב. ע"פ הב"י. ובשו"ע סתם דבריו, וכתב המשנ"ב (ס"ק ח) שהרמ"א בא לפרש את המחבר. מקורות - רבינו יונה (יז ב ברי"ף, ד"ה אבל).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הגה: ואם שניהם אינן מיחדים להם, או שהפנימי אינו מיחד להם, והחיצון מיחד להם, מתר. וע"ל סי' ר"מ ס"ו. (בית יוסף).
(או"ח, הלכות צניעות, סימן רמ)

ו. ... בית שיש בו ספר תורה או חמשים העשויים בגלילה, אסור לשמש בו עד שיהיה בפניו מחצה. (ולענין לעשותה בשבת ע"ל ריש סי' שט"ו), ואם יש לו בית אחר, אסור עד שיוציאו; ואם יש בו תפלין או ספרים, אפלו של גמרא, אסור עד שיתנם בכלי בתוך כלי; והוא שלא יהא השני מיחד להם (ועין לעיל סי' מ' סעיף ב'), אבל אם הוא מיחד להם, אפלו מאה כחד חשיבי. ואם פרש טלית על גבי ארגז, חשוב ככלי בתוך כלי.

שיעור ההרחקה מצואה, ותפילה כנגד בית כסא ובתוכו

(שנינו במשנה): כמה ירחיק מהן (ממי רגלים) ומן הצואה? ארבע אמות.
(כ"ו א') אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא: לא שנו אלא לאחוריו, אבל לפניו מרחיק מלא עיניו. וכן לתפלה (ירחיק לאחוריו ארבע אמות, ולפניו כמלוא עיניו).
(ומקשה) איני?! והא אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: עומד אדם כנגד בית הכסא (בריחוק ד' אמות) ומתפלל (ואין צריך להרחיק כמלוא עיניו, אף שיש שם צואה)!
הכא במאי עסקינן (שאין צריך להרחיק מלוא עיניו), בבית הכסא שאין בו צואה.
איני?! והאמר רב יוסף בר חנינא: בית הכסא שאמרו (שאסור להתפלל כנגדו), אע"פ שאין בו צואה, ובית המרחץ שאמרו (שאסור להרהר בו), אע"פ שאין בו אדם!
אלא הכא במאי עסקינן (שעומד כנגדו ומתפלל), בחדתי (שעדיין לא השתמשו בו. אבל בישן מרחיק כמלוא עיניו, אע"פ שאין בו צואה).
(ומקשה) והא (גם בחדש) מיבעי ליה לרבינא: הזמינו (ייחדו) לבית הכסא מהו, יש זימון או אין זימון (הרי שגם בבית כסא חדש יש צד שהזימון מחשיבו כבר כבית כסא)!

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ומתוך) כי קא מיבעי ליה לרבינא, למיקם בגויה לצלויי (להתפלל בתוכו). אבל כנגדו, לא (אין איסור).

אמר רבא: הני בתי כסאי דפרסאי אף על גב דאית בהו צואה, כסתומין דמו (בחפירה היו, ופיהם בריחוק מן הגומא בשיפוע, והרעי מתגלגל ונופל לגומא¹⁰).

שיטות הראשונים

קריאה כנגד בית כסא ישן: אמרינן, בית הכסא שאסור להתפלל כנגדו, אע"פ שאין בו צואה. וביאר רבינו יונה, כיון שהיה אסור מתחילה, אסור הוא מן התורה משום "וְהָיָה מִחֲנִיקָה קְדוֹשׁ". וכל דבר שאסור מן התורה, הכי נמי אסור כנגד ד' אמות שלו¹¹. וכן פסק השו"ע¹².

הזמינו לבית הכסא: כתב הרי"ף, והזמנה לבית הכסא למיקם בגויה וצלויי, איבעיא ולא איפשטא. עכ"ל. ולא כתב דעבדינן לחומרא (כמו שכתב בבעיא דצואה דבוקה בסנדלו). וביארו רבינו יונה ורא"ש שנוקט לקולא. וטעמו, משום דלא אסרה תורה אלא בית הכסא עצמו, או כל דבר של טינוף עצמו, דומיא דצואה. אבל כשאין בו צואה, אינו אסור אלא מדרבנן. וכן ביארו ראב"ד¹³. והרמב"ם ורא"ש פסקו לחומרא. וכ"פ השו"ע¹⁴.

9. על פי כת"י. ראה דק"ס.

10. ומותר לקרות בו. שו"ע או"ח פג, ד.

11. פשוט לשונו שבית כסא ישן, גם אם פינו ממנו הצואה, איסורו מהתורה. וכ"כ המשנ"ב (פג, ס"ק ב). אמנם החזו"א (או"ח סי' יז ס"ק ט) כתב, שבית כסא ישן שפינו ממנו צואה, אינו אסור אלא מדרבנן, כיון שאין בו טינוף ולא ריח רע (ולמד כן מלשון רבינו יונה, הובא בפיסקה הבאה, דלא אסרה תורה אלא בית הכסא עצמו וכו', עיי"ש). ומש"כ כאן שאסור מהתורה, היינו שכיון שכשיש בו צואה אסור מהתורה, החמירו רבנן לאוסרו גם באין בו צואה, כיון שכבר נאסר. וראה שו"ת שבט הלוי (ח"ד, או"ח סי' ז).

12. או"ח פג, א וכתב בב"י, דמשמע דהא דאסרינן לקרות ק"ש כנגד בית הכסא דוקא בבית הכסא שאין לו מחיצות, כמו בתי כסאות שבזמן חכמי התלמוד; אבל אם יש לו מחיצות, כמו בתי כסאות דידן, אף על פי שיש בו צואה קורא כנגדו בסמוך, ואינו חושש. דכיון דמחיצה מפסקת, הוי רשות בפני עצמו (עיי"ש ראייתו). וכתב עוד: ואפשר דאפילו במחיצות שאינן גבוהות עשרה, כל שאין קרקע בית-הכסא נראה לו, שרי לקרות כנגדה. וכן פסק בשו"ע. והמשנ"ב (ס"ק ה) כתב שרוב האחרונים חולקים עליו, דכיון שהמחיצות מיוחדות לקבל צואה, כמו צואה דיינינן להו, וכגרף של רעי, דאסור אפילו אין בו ריח רע. ושכן משמע גם מהגר"א בביאורו שדעתו להחמיר. מקורות - רבינו יונה (יז ב בר"ף, ד"ה ודוקא).

13. משום דקיי"ל דהזמנה לאו מילתא היא, ומשום גזירה או משום בזיון הוא דאיבעיא לן, הילכך ספיקא לקולא.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

בתי כסאי דפרסאי: פירש רש"י, בחפירה היו, ופיהם ברחוק מן הגומא והוא בשיפוע, והרעי מתגלגל ונופל לגומא. **והטור** כתב בשמו שפיהן ברחוק ד' אמות מהגומא. **והרמב"ם** השמיט הדין של בית כסא של פרסיים. **והשו"ע**¹⁵ פסק **כטור**.

דין בתי כסאות שלנו: כתבו הרא"ש ורבנו יונה שבתי כסאות שלנו, אע"פ שהם עשויים כמו של פרסיים, כיוון שמי רגליים מצויים שם תמיד, לא דיינינן להו כסתומות ואסור. **ורב האי גאון** כתב שאותן שלהם היו עשויים במדרון בעניין שהמים יורדים מיד, ולפיכך דיינינן להו כסתומות, ומותר. אבל בהני דידן, שאינן במדרון, אסור¹⁶.

דין ספסל נקוב שמתפנים עליו: כתב המרדכי שבני אדם שיש להם ספסל נקוב בחדרם ונפנים עליו, מותר לקרוא קריאת שמע. דכיון שאין צואה על הנקב, וגם אין הגרף תחת הנקב, ועוד, שהנקב תדיר מכוסה בדף. וכן פסק **השו"ע**¹⁷, וביאר, דאין לו דין בית כסא ישן, לאסור לפניו כמלוא עיניו, אלא כבית שהזמינו לבית כסא.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן פג)

א. אסור לקרות כנגד בית הכסא ישן, אפלו פנו ממנו הצואה. ויראה לי דהינו כשאין לו מחצות, אבל אם יש לו מחצות, אף על פי שיש בו צואה קורא כנגדו בסמוך, ואינו חושש, אם אין מגיע לו ריח רע.

ב. הזמינו לבית הכסא, ועדין לא נשתמש בו, מתר לקרות כנגדו, אבל לא בתוכו.

ג. אמר בית זה יהא לבית הכסא, ואמר על בית אחר וגם זה, דינם שוה. ואם אמר על השני ובית זה, ולא אמר וגם זה, הרי השני ספק אם הזמינו לכך, אם לאו, לפיכך אין

14. או"ח פג, ב. וכתב המשנ"ב (ס"ק ז) שמה שמותר לקרות כנגדו (גם לשו"ע המחמיר), היינו אפילו בתוך ד' אמותיו. ושיש מחמירים בזה (ומצריכים הרחקת ד' אמות). ומכל מקום גם לדידהו, כתב כף החיים (אות ו) שלענין דינא יש להקל בדיעבד. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' ק"ש גג). רבינו יונה (יז ב ברי"ף, ד"ה והזמנה). רא"ש (סי' נו).

15. או"ח פג, ד. מקורות - רש"י (כ"ו א', ד"ה דפרסאי). רמב"ם (הל' ק"ש פ"ג).

16. מקורות - רבינו יונה (יז ב ברי"ף, ד"ה בתי). רא"ש (סי' נו).

17. או"ח פג, ה. ראה באריכות מג"א (ס"ק ה) שהקשה על דברי המרדכי, ומה שביאר בדבריו, וכן הקשה על הב"י. ומסקנתו שצריך להרחיק מלוא עיניו. וכן כתב המשנ"ב (ס"ק יג) שהרבה אחרונים חולקים, וסבירא להו די ש לו דין בית כסא ישן, כיון שנפנין עליו.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קורין בו לכתחלה, ואם קרא בו, יצא.

ד. בית הכסא שהוא בחפירה, ופיו ברחוק ד' אמות מן הגומא, והוא עשוי במדרון בענן שהרעי מתגלגל ונופל מיד למרחוק, וכן המי רגלים יורדין מיד לגומא, כסתום דמי ומתר לקרות בו, אם אין בו ריח רע, וגם אין משתינין בו חוץ לגומא.

הגה: אבל אם משתינין בהם לפעמים, אסור להרהר בהם בדברי תורה, כל שכן לקרות קריאת שמע (הגהות מימוני).

ה. בני אדם שיש להם ספסל נקוב ונפנין עליו, מתר לקרות קריאת שמע כנגדו, כיון שאין הצואה על הנקב, וגם אין הגרף תחת הנקב, ועוד שהנקב מכסה תמיד בדף (וכל מי שקורא במקום שאין קוראין, חוזר וקורא) (מימוני פרק ג').

פרק תפילת השחר

זמני תפילות

תפלת שחרית

(כ"ו א') משנה: תפלת השחר - עד חצות. רבי יהודה אומר: עד ארבע שעות.

ורמינהו: מצותה (של קריאת שמע של שחרית) עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום (הרי שזמן תפילת שחרית מיד אחר הנץ החמה)!

(ומתוך) כי תניא היא לותיקין (המקדימין למצוות, ומחזרים לעשות דבר בזמנו). דאמר רבי יוחנן: ותיקין היו גומרים אותה עם הנץ החמה.

וכו"ע עד חצות ותו לא?! והאמר רב מרי בריה דרב הונא בריה דרבי ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן: טעה ולא התפלל ערבית, מתפלל בשחרית שתיים (שניה לתשלומים), שחרית, מתפלל במנחה שתיים (שניה תשלומי שחרית, אפילו שהיא אחר חצות היום)!

(ומתוך) כולי יומא מצלי ואזיל. עד חצות יהבי ליה שכר תפלה בזמנה (אליבא דרבנן). מכאן ואילך שכר תפלה יהבי ליה, שכר תפלה בזמנה לא יהבי ליה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(כ"ו ב') **איתמר:** (1) רבי יוסי ברבי חנינא אמר: תפילות אבות תיקנום (אברהם יצחק ויעקב). (2) רבי יהושע בן לוי אמר: תפילות כנגד תמידין תקנום (אנשי כנסת גדולה). (כ"ז א') (שנינו במשנה): רבי יהודה אומר "עד" ארבע שעות. (ומסיק) עד ועד בכלל¹⁸. אמר רב כהנא: הלכה כרבי יהודה, הואיל ותנן בבחירתא כוותיה¹⁹.

שיטות הראשונים

תחילת זמן תפילת השחר: כתב הרא"ש שתחילת זמן תפילת שחרית משעלה ברק השחר והאיר פני המזרח, כמו קרבן התמיד²⁰. וכן דעת רמב"ם ותוספות²¹. וכ"פ השו"ע²².

סוף זמן תפילת השחר: מסקינן דהלכה כרבי יהודה שנמשך זמנה עד סוף שעה רביעית, וכן פסקו כל הפוסקים. וכן פסק השו"ע²³.

תפילת שחרית במזיד אחרי ד' שעות, ולפני חצות היום: כתבו רי"ף ורא"ש, דאע"ג דליתא לדרבנן דאמרי עד חצות, היכא דטעי וצלי לאחר ד' שעות, שכר תפילה יהבו ליה, שכר תפילה בזמנה לא יהבו ליה²⁴. ומדברי הרמב"ם נראה שאפילו אם עבר במזיד

18. עד סוף שעה רביעית, ש"עד" כולל אף את השעה הזו עצמה. ולא עד לתחילת השעה הרביעית בלבד.

19. משנה במסכת עדויות: רבי יהודה בן בבא העיד על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות.

20. אע"ג דעיקר מצותה עם הנץ החמה כדכתיב ייראוך עם שמש, מכל מקום אם התפלל בזו השעה יצא והתנא לא חש לפרשו, דמילתא דפשיטא היא, כיון דזמן המאוחר שלה הוא בזמן התמיד, הוא הדין לכל זמן המוקדם.

21. וראה תוספות (ד"ה אבוה) ורא"ש (סי' כ), להלן ל' א', שהבינו מדברי רש"י, שסובר שבשעת הדחק אפשר להתפלל שחרית קודם עלות השחר.

22. או"ח פט,א. וכתב במשנ"ב (סי' ב) דעלות השחר הוא מה שמתחיל השחר להבריק במקצתו מעט מעט (והוא כשיעור שעה וחומש קודם הנה"ח. רמב"ם פיה"מ פ"א דברכות). וכתב שמשמע מדברי המחבר **דקודם שהאיר המזרח, אף שעלה עמוד השחר, לא יצא אף בדיעבד. וכן דעת הגר"א** (שנות אליהו, פ"א מ"א, ד"ה רבן גמליאל) וכ"כ עוד אחרונים. ובביה"ל (ד"ה ואם) כתב שבדיעבד בשעת הדחק, יש לסמוך על המג"א הסובר דמשעלה עמוד השחר, אפילו קודם שהאיר פני המזרח, יצא, ולא יחזור להתפלל משום חשש ברכה לבטלה. וכף החיים (אות ג) פסק כמג"א להקל, שסתמיות לשון הפוסקים דמשעלה עמוד השחר יצא. עוד כתב כף החיים, וכן ביה"ל (ד"ה יצא) דהפרי חדש חולק על השו"ע, וסבירא ליה דמשהאיר הוא זמנה לכתחלה, רק לוותיקין הוא קודם הנץ, עיי"ש. מקורות - רא"ש (סי' א). תוספות (ל' א', ד"ה אבוה). רמב"ם (הל' תפילה ג,ז).

23. או"ח פט,א. מקורות - רא"ש (סי' א). רמב"ם (הל' תפילה ג,א). ריא"ז (הלכה א, סעי' א). כלבו (סי' יא).

24. בב"י שני מהלכים: למהלך ראשון, עד חצות שכתבו הפוסקים לאו דווקא, דעד זמן תפילת מנחה הוא מתפלל

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

והתפלל אחר ארבע שעות, עד חצות היום, יצא ידי חובת תפילה²⁵. וכן פסק השו"ע²⁶.
תפילת שחרית אחר חצות: כתב הרשב"א אהא דאסיקנא טעה ולא התפלל מנחה
 מתפלל ערבית שתיים, מיהו דוקא בזמן תפילה, לפי שכיון שהוא זמן תפילה והוא
 עוסק בתפילתו, חוזר ומשלים מה שטעה בתפילתו. אבל שלא בזמן תפילה, לא.
 והסיק מדבריו הרמ"א²⁷, שלא יתפלל שחרית אחר חצות, עד זמן המנחה²⁸.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן פט)

א. זמן תפילת השחר, מצוטה שיתחיל עם הנץ החמה, כדכתיב יראוך עם שמש, ואם
 התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח, יצא. ונמשך זמנה עד סוף ד' שעות,
 שהוא שלישי היום. ואם טעה או עבר והתפלל אחר ד' שעות עד חצות, אף על פי
 שאין לו שכר כתפילה בזמנה, שכר תפילה מיהא אכא: הגה: ואחר חצות אסור להתפלל
 תפילת שחרית (בית יוסף בשם הרשב"א פרק תפילת השחר) וע"ל ריש סימן ק"ח.

דין תפילת תשלומין

(כ"ו א') אמר רבי יוחנן: טעה ולא התפלל מנחה, מתפלל ערבית שתיים. ואין בזה
 משום דעבר יומו בטל קרבנו.

והולך. וכן אינו מתפלל אם התאחר במזיד. ולמהלך שני, בדווקא כתבו הפוסקים עד חצות, דמחצות ולמעלה עד
 זמן המנחה, לאו זמן תפילה הוא כלל. וכן, לכולי עלמא, אף במזיד מתפלל מד' שעות עד חצות (אלא דלרבי יהודה
 לא יחייב ליה שכר תפילה בזמנה). ונטה הב"י לדרך זו, עיי"ש.

25. זה לשון הרמב"ם: **ואם עבר** או טעה והתפלל אחר ארבע שעות עד חצות היום - יצא ידי חובת תפילה, אכל לא
 יצא ידי חובת תפילה בזמנה.

26. או"ח פט"א. **ודעת הגר"א** (ס"ק ה) **דאם עבר במזיד לא יתפלל**. עיי"ש. מקורות - ר"ף (יח א בדפיו). רא"ש (סי"א).
 רמב"ם (הל' תפילה ג,א).

27. או"ח פט"א. מקורות - רשב"א (כ"ו א', ד"ה איבעיא).

28. וכן הבין הב"י דבריו (והגר"א בביאורו הסכים לדבריהם). והב"ח כתב דלא דיבר הרשב"א מדין זה כלל, אלא מדין
 תשלומין קמיירי לאחר שהגיע זמן מנחה, עיי"ש.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מיתבי: "מְעוֹת לֹא יוֹכֵל לְתַקֵּן וְחֶסְרוֹן לֹא יוֹכֵל לְהַמְנוֹת" - "מעוֹת לֹא יוֹכֵל לְתַקֵּן", זה שביטל קריאת שמע של ערבית וקריאת שמע של שחרית, או תפלה של ערבית או תפלה של שחרית. "וחסרון לא יוכל להמנות", זה שנמנו חבריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם (מבואר שאין תשלומין לתפילה שביטל)!

אמר רבי יוחנן: הכא במאי עסקינן שביטל במזיד (אבל אם ביטלה בטעות יש לו תשלומין). אמר רב אשי: דיקא נמי דקתני "ביטל", ולא קתני "טעה", שמע מינה.

(כ"ו ב') **תנו רבנן:** טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת, מתפלל בליל שבת שתיים של שבת²⁹ (שנייה לתשלומי מנחה). טעה ולא התפלל מנחה בשבת, מתפלל במוצאי שבת שתיים של חול. מבדיל בראשונה, ואינו מבדיל בשנייה (שהשנייה תשלום מנחה של שבת). ואם הבדיל בשנייה ולא הבדיל בראשונה, שנייה עלתה לו, ראשונה לא עלתה לו.

(ומקשה) למימרא דכיון דלא אבדיל בקמייתא (בתפילתו הראשונה) כמאן דלא צלי דמי, ומהדרין ליה?! **ורמינהו:** טעה ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה על הכוס! (ומסיק) קשיא.

שיטות הראשונים

תשלומין לתפילה שאינה סמוכה: דעת רס"ג, בה"ג, רבינו שמחה, ורשב"א, שאף יותר מתפילה אחת יכול להשלים³⁰. ודעת רמב"ם, תוספות, רא"ש בשם רשב"ם, רבינו יונה, רא"ה, וסמ"ג, שמשלים רק בתפילה הסמוכה³¹. וכן פסק השו"ע³². וכתב רבינו יונה

29. כן הגיה הגר"א ע"פ גירסת רי"ף ושאר פוסקים. וכן הוא בכת"י. וגי' שלפנינו: מתפלל בליל שבת שתיים.

30. **אמנם יש להעיר על הבדלים ביניהם:** שכן הבה"ג כתב שאם שכח להתפלל ערבית, וגם שחרית, מתפלל במנחה שלוש תפילות, ערבית שחרית ומנחה. וביאר הטור (או"ח ריש סימן קח) דרצה לומר כל זמן שלא עבר היום יש תשלומין לתפלותיו. וכן הרשב"א בשו"ת (ח"א סי' תמז) כתב: ודעתי נוטה שמשלים בכל תפלה **שביום שלאחריו**. עכ"ל. ואילו הגהות מיימוניות בשם רבינו שמחה כתב שאם טעה ולא התפלל אחת מן התפלות ונזכר **אפילו אחר עשרה ימים** מסתבר שמשלימה דכיון שאין בו משום עבר יומו מה לי למחר ומה לי לאחר עשרה ימים.

31. שלא מצינו לחכמים שתקנו שיחזור ויתפלל, אלא כשעבר זמן תפילה אחת בלבד. תוספות. והגר"א (ס"ק ז) הביא ראיה לדבריהם, עיי"ש. והראב"ד כתב שאינו מורה בזה לא איסור ולא היתר, ואם רצה להשלים ישלים (ובלבד

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שאם רצה להתפלל אותה נדבה, הרשות בידו ובלבד שיחדש בה דבר, ונכון לעשות כן.
וכן פסק השו"ע.

שכח ולא התפלל יעלה ויבוא במנחה בראש חודש: כתבו תוספות בשם רבנו יהודה שלא יתפלל במוצאי ראש חודש שתיים; כיון שאינו מזכיר של ראש חודש, למה יחזור ויתפלל שמונה עשרה, כיון שכבר התפלל אותה! ודעת חכמי פרובינצא שכיון שלא יצא ידי חובתו, הוי ליה כאילו לא התפלל. וכתב רבינו יונה שהנכון לצאת מן הספק, שיתפלל אותה בערב בתורת נדבה. ואין צריך לחדש בה דבר כיוון שמתפלל אותה על הספק³³. וכן פסק השו"ע³⁴.

זמן התשלומין: כתב הרשב"א ומיהו (משלים) דוקא בזמן תפילה, לפי שכיון שהוא זמן תפילה והוא עוסק בתפילתו חוזר ומשלים מה שטעה בתפילתו³⁵. וכן פסק השו"ע³⁶.

מעוות לא יוכל לתקון, שביטל תפלה במזיד: כתב הרא"ש בשם גאון, ביטל, מעוות שאינו יכול לתקון הוא, ולית ליה אלא שכר רחמי, דרשות בעלמא הוא. אבל שכר מצוה, לית ליה. משמע דאם רוצה לחזור ולהתפלל שתיים לתשלומין שביטל, רשאי, ושכר תפלת רחמי אית ליה. והביאו השו"ע³⁷.

שנזכר לאחר זמן. ולא שנזכר בתפילה הסמוכה, ודחה ההשלמה לאחר זמן, עיי"ש).

32. או"ח קח, ד. רמב"ם וראב"ד (הל' תפילה ג, י). רבינו שמחה (הו"ד בהגהות מיימוניות). הגהות מיימוניות (אות כ). תוספות (כ"ו א', ד"ה טעה). רא"ש (סי' ב). רבינו יונה (יח א ברי"ף, ד"ה טעה ולא התפלל מנחה). רס"ג (סידורו, דיני תפילה וקריאת שמע, הוצאת 'מקיצי נרדמים' תש"ס, עמ' לא, ד"ה ומי); בה"ג (הל' ברכות, פ"ד, ד"ה שכח). רשב"א (חי' כ"ו א', ד"ה איבעיא), ועיי"ש.

33. שמא הלכה הוא שצריך לחזור ולהתפלל אותה לחובה, ואין לך חידוש גדול מזה.

34. או"ח קח, יא. מקורות - רבינו יונה (יח ב ברי"ף, סוד"ה טעה. הו"ד ברא"ש). רבינו יהודה (הו"ד בתוספות, כ"ו ב, ד"ה טעה, וברא"ש). רא"ש (סי' ב). חכמי פרובינצא (הו"ד ברבינו יונה וברא"ש).

35. אבל שלא בזמן תפילה, לא. שאם לא כן מאי מתפלל ערבית שתיים ומתפלל מנחה שתיים דקאמר! לימא טעה ולא התפלל שחרית קודם חצות חוזר ומתפלל לאחר חצות! אי נמי טעה ולא התפלל מנחה חוזר ומשלימה כל הלילה הוה ליה למימר! רשב"א.

36. או"ח קח, ג. ונחלקו האחרונים בהבנת הדברים: יש שכתבו שרצה לומר דלא תקנו חז"ל תפלת השלמה רק בעודנו עוסק בתפילתו העיקרית, אחר ששהא כדי הלוך ד' אמות, או אשרי בינתים. אבל הרבה אחרונים הסכימו שבדיעבד אינו מעכב, אלא רק יקפיד על זמן התפילה שאחריה (דהיינו אם לא התפלל ערבית יתפלל שחרית שתיים רק עד ד' שעות על היום שהוא זמן תפילה לשחרית, וכן הלאה). והו"ד במשנ"ב (ס"ק טו), וכתב שלכתחילה אם השתהה בתפילת השלמה (יותר מד' אמות) יתפלל בתורת נדבה ויתנה. מקורות - רשב"א (חי' כ"ו א', ד"ה איבעיא).

37. או"ח קח, ז. והוסיף הש"ע שאינו צריך חידוש אם מתפלל אותה בתפלה הסמוכה לה. אבל הגר"א (ס"ק ז) חלק עליו,

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

התפלל של תשלומין תחילה לפני תפילה של עכשיו: בברייתא מבואר שאם טעה ולא התפלל מנחה של שבת, והתפלל במוצ"ש תשלומין והבדיל רק בשניה, תפילת התשלומין לא עלתה לו. וביארו הראשונים, דלעולם צריך להתפלל תחילה תפילה של עכשיו ואחר כך של תשלומין, ואם היפך לא יצא³⁸. וכן פסק השו"ע³⁹.

לא התפלל מנחה בשבת, מתפלל במוצ"ש שתיים של חול: כתבו רי"ף ורא"ש, שאם לא הבדיל באחת מהן, או שהבדיל בשתיהן, אין מחזירין אותו⁴⁰. וכן פסק השו"ע⁴¹.

הטועה ומזכיר מאורעות שאר ימים בתפילה שלא בזמנה: כתב ב"י בשם ארחות חיים בשם רבינו יונה דלא הוי הפסקה. וכן פסק השו"ע⁴².

דמאי שנא ממי שרוצה להתפלל בתפילה שאינה סמוכה לה, שפסק השו"ע (קחא) שאינו רשאי, ואם רצה להתפלל אותה נדבה צריך שיחדש בה דבר. וכל שכן הוא, דהא כמה גאונים סוברים שאפילו לאחר כמה תפילות יש להם תשלומין, ולא יהא אלא ספיקא דדינא, א"כ אין צריך לחדש. וכ"ש כאן בעבר במזיד, שהוא דינא דגמרא שאינו יכול להשלים, שאם רצה להתפלל, צריך לחדש בה. והביאו המשנ"ב (ס"ק כב). מקורות - רא"ש (ס"ב).

38. שאע"פ שנשאר בקושיא על דברי הברייתא, כתבו ראשונים בשם רב האי גאון, דכיוון דלא קאמר תיובתא, לאו משבשתא היא. דטעמא דמסתבר הוא, דכיוון דאבדיל בשנייה גליא דעתיה דפ"ן בראשונה לשם תשלומין ושנייה משום חובה. ואין להקדים של תשלומין לחובת הזמן.

39. או"ח קחא. וכתב במשנ"ב (ס"ק ז): ויש מפקפקים לומר שאין צריך לחזור ולהתפלל א"כ גילה דעתו בפירוש בתפילתו, שהשניה היא לשם חובה והראשונה לתשלומין (וכגון שהוא מוצאי שבת והבדיל בשניה ולא הבדיל בראשונה). ולענין דינא, כתב הפר"ח והפמ"ג שאין לנו אלא דברי המחבר. וכן העתיק ה'דרך החיים' להלכה ומכל מקום טוב יותר שבעת שחוזר ומתפלל, יתנה ויאמר: אם איני מחוייב להתפלל פעם שנית אני מתפלל אותה בתורת נדבה. מקורות - רב האי גאון (הו"ד ברא"ש). רא"ש (ס"ב).

40. דאין כאן גלוי דעת דראשונה לתשלומין.

41. או"ח קחא. מקורות - רי"ף (יח א בדפיו). רא"ש (ס"ב).

42. או"ח קחיב. ולמד כן ממה שכתבו הפוסקים דאם הבדיל בשתיהן יצא. והקשה הט"ז (ס"ק יב) דלא דמי! דהתם זמן הבדלה היא. ועוד, דהבדלה שייכא כל השנה. משא"כ באומר בימות החול מה ששייך לפסח אין לך הפסק גדול מזה! ולא עדיף מאם שח בתפלה. וכן הגר"א (ס"ק יז) הביא דברי כנסת הגדולה שחלק על פסק השו"ע (אלא שהסתפק בשעה"צ ככוונתו, שכן בהפסיק בשיחה פליג הגר"א על השו"ע, וסבירא ליה כהרשב"א, שאין צריך לחזור לראש התפילה וחוזר למקום שפסק, וכתב או שסובר הגר"א דזה גרע משיחה, או שהשיג לדעת השו"ע ולא לטעמיה). וכן כתב המשנ"ב (ס"ק לח) שרוב האחרונים חולקים על פסק השו"ע, וסוברים דלא עדיף משיחה באמצע תפילה, שפסק השו"ע (קדו), שצריך לחזור לתחלת ברכה, ובג' ראשונות ואחרונות, לתחילתן. עיי"ש. והוסיף בביה"ל (ד"ה טועה), שמכל מקום אם בתפילת תשלומין הזכיר המאורע של יום שעבר (כגון שלא התפלל מנחה בראש חודש או שבת או מועד, ובתשלומין הזכיר המאורע), הסכימו הרבה אחרונים דלא הוי הפסק. מקורות - לא מצאתי. וראה להלן, ל"ג א', בדין הפסק בדיבור באמצע תפילה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

היה סבור שיש זמן או שטרוד בצרכי ממונו, וחלפה השעה: כתב נמוק"י בשם הרמ"ה לענין נזקין, שאדם אנוס לגבי שכחה. והוסיף דלדברי הרמ"ה נראה ברור שהוא הדין לענין תפילה, שכחה מקרי אונס⁴³. וסיים: ומיהו לענין תפילה יש לחוש יותר⁴⁴. וכן דעת האגודה לחומרא⁴⁵. והשו"ע⁴⁶ פסק כדבריו הראשונים של הנימוק"י. כתב תרומת הדשן שמי שהיה טרוד לצורך ממונו שלא יבוא לידי הפסד, נקרא אנוס⁴⁷. וכן פסק השו"ע⁴⁸.

טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת: רי"ף ורא"ש גרסו שמתפלל ערבית שתיים של שבת. דהיינו הראשונה לערבית והשניה של תשלומין. וכן פסק השו"ע⁴⁹.

היה שיכור ועבר זמן תפילה, האם נחשב כשוגג לגבי דין תשלומין: כתב הסמ"ק, שיכור שהתפלל תפילתו תועבה. וביאר רבינו פרץ, שיחזור ויתפלל כשיצא משכרותו, ואפילו עבר זמן תפילה אחת, כמו גבי שוגג דאמרינן טעה וכו'⁵⁰. וכן פסק השו"ע⁵¹.

43. דמי שלא התפלל בעוד שיש לו זמן להתפלל מפני שסבור שעדיין ישאר לו זמן אחר שיגמור אותו עסק שהוא מתעסק בו, ובין כך עברה לו השעה, שאינו נקרא מזיד ופושע, אלא הרי הוא בכלל טעה ולא התפלל שמתפלל שתיים לתשלומין. נימוקי יוסף.

44. מפני שאמרו חז"ל (שבת ט' ב') לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה וכו' וכיון שזה אינו רשאי לומר אני אעשה ולא אעבור, כשעושה הרי הוא כפושע.

45. זה לשון האגודה: בראשונה היה נטמן ביום אחרון של שנים עשר חודש כדי שיהא חלוט לו התקין הילל הזקן שיתן מעותיו ללישכה והוא שובר את הדלת ונכנס. מכאן נראה אדם שנדר לעשות דבר אחד תוך שלשים יום או זמן אחר ולא נאנס תוך הזמן והיה יכול לעשות וביומא דמישלם זימניה נאנס לא קרי אונס מדהוצרך הילל לתקון דהא הכא נאנס ביום אחרון. וראה מג"א (קה. ס"ק יא), וביאור הגר"א (ס"ק ח), שדחו ראייתו.

46. או"ח קח.ח. דלא מיקרי מזיד אלא כשמבטל התפילה בשאט נפש בלי שום טירדא. ב"י. מקורות - הנמוקי יוסף (בבא קמא, פרק כיצד הרגל, יב ברי"ף). אגודה (גיטין, פרק ז, ע"ד ב', ס' קלב).

47. והביא כמה ראיות דכל היכא שמבטל המצוה לצורך ממונו שלא יבוא לידי הפסד, מיקרי אונס. וכן מבואר בדברי הרמב"ם (הל' תפילה גח), שמי שהיה טרוד וע"י כך לא התפלל תפילה אחת בזמנה, יש לה תשלומין. ב"י.

48. או"ח קח.ח. וכתב המשנ"ב (ס"ק כד) שגם אם היה טרוד לקנות ולמכור סחורתו, ועל ידי כך עבר זמן התפילה, נקרא אנוס. מקורות - תרומת הדשן (ס' ה).

49. או"ח קח.ט. וכתב המשנ"ב (ס"ק כה): ואם טעה והתפלל השניה של חול, פטור מלהתפלל. ואם הקדים בזה של חול לשל שבת, לא יצא לכו"ע, שהרי ניכר שהקדים התשלומין. אך אם עדיין היום גדול אלא שקיבל שבת במזמור שיר וגו' או בברכו, ולא התפלל עדיין מנחה, דמבואר בשו"ע (סי' רסגטו) דיתפלל ערבית שתיים לכתחילה, צריך להתפלל שתיים של שבת והראשונה לשם ערבית והשניה לשם תשלומי מנחה. ובדיעבד אם התפלל ראשונה לשם מנחה ואפילו אם התפלל אותה של חול אפשר דיצא, הואיל ועדיין יום הוא.

50. והראיה דשיכור חשוב כשוגג, מדאמרינן בפרק קמא דברכות (ט' א') ההוא זוגא דרבנן דאשתכור בהילולא דבריה

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן קח)

א. טעה או נאנס ולא התפלל שחרית, מתפלל מנחה שתיים: הראשונה מנחה, והשנייה לתשלומין; ואם הפך, לא יצא ידי תפלה שהיא תשלומין, וצריך לחזור ולהתפלל אותה. וכן הדין בכל מקום שצריך להתפלל לתשלומין.

ב. טעה ולא התפלל מנחה, מתפלל ערבית שתיים: הראשונה ערבית, והשנייה לתשלומין; טעה ולא התפלל ערבית, מתפלל שחרית שתיים: הראשונה שחרית, והשנייה לתשלומין. לאחר שאומר יוצר וי"ח ברכות, יאמר אשרי ואחר כך יתפלל י"ח לתשלומי ערבית.

(וכן כשמתפלל ערבית שתיים, משום שלא התפלל מנחה, יאמר אשרי בין תפלה לתפלה) (סמ"ק וריב"ש סי' קמ).

ג. הא דמשלים התפלה שהפסיד, דוקא בזמן תפלה, אבל בשעה שאין זמן תפלה, לא. ד. אין תשלומין אלא לתפלה הסמוכה בלבד, שאם טעה ולא התפלל שחרית ולא מנחה, מתפלל ערבית שתיים: האחרונה לתשלומי מנחה, אבל שחרית אין לה תשלומין, וכן בשאר תפלות.

ה. אף על פי שאין תשלומין אלא לתפלה הסמוכה לאותה תפלה, ותפלות אחרות שהפסיד אין להם תשלומין, אם רצה להתפלל אותה נדבה ושיחדש בה שום דבר, הרשות בידו; ונכון לעשות כן.

דברי יהושע בן לוי. אתו לקמיה דרבי יהושע בן לוי, אמר: כדאי הוא רבי שמעון בן יוחאי לסמוך עליו בשעת הדחק. כלומר, דאמר רבי שמעון בן יוחאי שאחר שעלה עמוד השחר יוצא ידי חובת ק"ש של ערבית. והיכא דהזיד ולא קרא, כתבו הפוסקים שאינו יוצא ידי חובתו אחר שיעלה עמוד השחר, וכדתנן (ב' א') רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר, אלמא שיכור כאנוס חשוב ולא כמזיד. ב"י. ומה שיש להקשות מבניו של רבן גמליאל, שבאו מבית המשתה, ואמר להם ר"ג (רק) אם לא עלה עמוד השחר חייבים אתם לקרות, ראה באריכות בב"י ודרכי משה.

51. או"ח צט, א. וכתב המשנ"ב (ס"ק ו) ואפילו התחיל לשתות אחר שהגיע זמנה, שהיה סבור שיהיה לו שהות להתפלל לאחר שיפוג מן היין המועט שהתחיל לשתות בדעה מיושבת, ואח"כ נמשך לב למשתה ושכח על התפלה ונשתכר כל כך עד שלא נשאר לו שהות להפיג את יינו טרם עבור זמן התפלה, גם כן שוגג מיקרי. ומיהו ודאי אם הוא סמוך למנחה ויעבור הזמן ודאי אם ישתכר, שלא יוכל להפיג את יינו בזמן קצר כזה, מזיד הוי לכו"ע ואין לו תשלומין. מקורות - סמ"ק (מצוה יא). רבינו פרץ (הגהות לסמ"ק אות עז).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

- ו. עבר כל היום ולא התפלל מוסף, אין לה תשלומין.
- ז. הזיד ולא התפלל תפלה אחת, אין לה תשלומין אפלו בתפלה הסמוכה לה, ואם רצה יתפלל אותה נדבה, ואינו צריך חדוש אם מתפלל אותה בתפלה הסמוכה לה.
- ח. מי שלא התפלל בעוד שיש לו זמן להתפלל, מפני שסבור שעדין ישאר לו זמן אחר שיגמר אותו עסק שהוא מתעסק בו, ובין כך ובין כך עברה לו השעה; וכן מי שהיה טרוד בצורך ממונו שלא יבא לידי הפסד, ועל ידי כך הפסיד מלהתפלל; וכן מי שהוא שכור ולא התפלל, כלם חשובים אנוסים, ויש להם תשלומין.
- הגה: מיהו לכתחלה לא יעבר זמן תפלה משום הפסד ממון (ת"ה סי' ה').
- ט. טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת, מתפלל ערבית שתים של שבת: הראשונה לערבית, והשנייה לתשלומין.
- הגה: והוא הדין אם לא התפלל מנחה בערב ראש חדש, מתפלל של ראש חדש שתים; ואם לא הזכיר יעלה ויבא בראשונה והזכיר בשנייה, צריך לחזור ולהתפלל; אבל אם לא הזכיר בשתייהן, או הזכיר בראשונה ולא בשנייה, אין צריך לחזור (כל בו חוץ ממה שכתב של ראש חדש שתים).
- י. טעה ולא התפלל מנחה בשבת, מתפלל במוצאי שבת (שתים של חל), מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשנייה; ואם לא הבדיל בראשונה, והבדיל בשנייה, שניה עלתה לו, ראשונה לא עלתה לו; ואם הבדיל בשתייהן, או לא הבדיל בשתייהן, יצא.
- יא. טעה במנחה של שבת והתפלל י"ח ולא הזכיר של שבת, מתפלל במוצאי שבת שתים, ואינו מבדיל בשנייה, ויתפלל אותה בתורת נדבה ואינו צריך לחדש בה דבר; והוא הדין אם לא הזכיר יעלה ויבא במנחה של ראש חדש.
- יב. הטועה ומזכיר מארע שאר ימים בתפלה שלא בזמנה, לא הוי הפסקה.
- הגה: מיהו אם נזכר שטעה, פוסק אפלו באמצע הברכה (אור זרוע מסכת ברכות).
- (או"ח, הלכות תפילה, סימן צט)
- א. שטה יין... ואם אינו יכול לדבר לפני המלה, אם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל כשיסיר יינו מעליו; ואפלו אם עבר זמן התפלה, משלים אותה בתפלה שאחריה, כדין שוגג...